

Bezoekadres
Herengracht 482
1017 CB Amsterdam

Postbus 10718
1001 ES Amsterdam
Telefoon 020 2514 900
Fax 020 2514 999

Gemeente Amsterdam

Bureau Monumenten & Archeologie

Memo

Aan Dienst Zuidas
Mevr. R. van Grondelle
Postbus 79092
1070 NC Amsterdam

Van K. Westerink
Behandeld door J. van der Werf
Doorkiesnummer 020 2514953
E-mail j.vanderwerf@bma.amsterdam.nl

Kopie aan

Datum 7 april 2014
Onderwerp Cultuurhistorische verkenning bestemmingsplan Strawinskyalaan e.o., 2014.01.

Geachte mevrouw van Grondelle,

De Dienst Zuidas heeft Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) verzocht te adviseren over de bovengrondse cultuurhistorische waarden die van belang zijn voor het bestemmingsplan Strawinskyalaan.

Ontwikkelingsgeschiedenis

De Strawinskyalaan maakt deel uit van een plangebied waarvoor in 1940 het Plan Zuider-Amstelkanaal werd vastgesteld. Het plan was door Cornelis van Eesteren ontworpen als invulling van het door H.P. Berlage gemaakt Plan Zuid uit 1913. Berlage projecteerde in zijn plan een station als afsluiting van de Minervalaan. Van Eesteren hield rekening met de symmetrische opzet van het westelijk deel van Plan Zuid en trok de Minervalaan tot aan de Ringweg door. Zijn stedenbouwkundige opvatting verschilde echter sterk van die van Berlage: geen gesloten bouwblokken die de stedelijke ruimte daartussen vormgeven, maar een open stedenbouw, waarin bij de plaatsing van de woningbouwstroken en losstaande woonhuizen in het groen maximaal geprofiteerd wordt van het zonlicht. In de strook tussen Prinses Irenestraat en Ringweg projecteerde hij dwars op de Minervalaan geplaatste midden-hoogbouwstroken van vier lagen; de laan had met een groot openbaar gebouw moeten worden afgesloten. In de groenstrook aan weerszijden van dit gebouw waren zes lagen hoge woongebouwen gepland. Dat betekende dat de bebouwing in Van Eesterens plan in hoogte oploopt naar het talud. Dat werd uiteindelijk begin jaren tachtig gebruikt voor de aanleg van de Schiphollijn. In die periode kwam ook het zuidelijk deel van de A10 gereed. Het station dat bestond uit niet meer dan enkele perrons en een klein loketgebouw kwam net uit het midden van de Minervalaan te liggen.

De strook tussen Prinses Irenestraat en A10 werd echter niet volgens het plan Van Eesteren bebouwd. Tussen Zuid en het in aanbouw zijnde Buitenveldert heeft lange tijd een groene zone gelegen met tennis- en voetbalvelden, waarin ook de Zuidelijke Wandelweg liep. In de jaren zeventig werd het gebied een vestigingsplaats voor kantoren, die meer en meer uit de binnenstad geweerd werden. Een stedenbouwkundig plan ontbrak; het kader voor de verdere bebouwing vormde het bestemmingsplan Prinses Irenestraat e.o. Als eerste liet de Nederlandse Middenstandsbank (NMB) in 1974 haar

hoofdkantoor hier bouwen, vanwege de gunstige ligging ten opzichte van het stadscentrum. De ontsluiting gebeurde vanaf de Strawinskylaan die toen in aanleg was op vier meter boven maaiveld, dwars op de Minervalaan. Vanuit de optiek van de modernistische stedenbouw was deze ingreep nodig om veilige fiets- en voetgangersroutes naar het station te creëren. De komst van het Kantongerecht een jaar later aan het eind van de laan, parallel aan de ter plekke omhoog gebrachte Parnassusweg, trok op zijn beurt weer advocatenkantoren aan. In de strook tussen Strawinskylaan en de Prinses Irenestraat was plek voor een dependance van de NMB en een paar andere kleine kantoorgebouwen, alle gebouwd in de jaren zeventig. Een grote parkeerplaats voor 300 auto's en de haltes voor trams en bussen op het plein voor het station werden bereikbaar via afritten aan de zuidzijde. In het verlengde van de Minervalaan kwam een groenstrook te liggen met ten westen daarvan een parkje.

Met de vestiging van het WTC in 1985 ten zuiden van de Strawinskylaan kreeg de ontwikkeling van een toen nog monofunctioneel nevencentrum aan de zuidzijde daadwerkelijk zijn beslag. Aan de westkant kwam een pleinruimte dat op verschillende hoogten lag: het lagere deel voor de voetgangers, het half verhoogde deel voor de bushalte. Van het plan om de Minervalaan met het WTC gebouw te beëindigen werd afgezien. In de jaren negentig verscheen steeds meer bebouwing in de strook tussen Strawinskylaan en snelweg die zich in hoogte duidelijk onderscheidde van de kantoorgebouwen uit de jaren zeventig. Bestaande gebouwen als de NMB en het WTC ondergingen een gedaantewisseling. Met de komst van het hoofdkantoor van de ABN Amro werd een sprong gemaakt over de A10 en werd een impuls gegeven aan de planvorming voor de Zuidas. Het kerngebied waartoe het bestemmingsplangebied behoort, is in de plannen voor de Zuidas bedoeld als een hoogstedelijke overgang tussen de gesloten bouwblokkenverkaveling van Plan Zuid en de open stedenbouw van Van Eesterens Buitenveldert. In feite gaat het echter om een overgang tussen Van Eesterens interpretatie van Plan Zuid met aan weerszijde van de Minervalaan lage, open bebouwing en zijn ontwerp voor Buitenveldert. Omdat langs de zuidzijde van de Prinses Irenestraat uitsluitend kantoren staan, begint de stedelijke identiteit van de Zuidas pas voorbij de Strawinskylaan met de schaalsprong in de bebouwing.

De Minervalaan stuit visueel op de verhoogde Strawinskylaan. Een vijfhoekig grasveldje vormt nu een rustmoment en afsluiting van de Minervalaan, voordat de route naar het station onder de Strawinskylaan duikt. Het is in dit bestemmingsplangebied de enige toegankelijke groenvoorziening. Via de onderdoorgang vormt het in 2004 heringerichte Zuidplein de voortzetting van de laan als toegangsroute tot het station Zuid en het Mahlerplein. Door uitbreiding van het WTC aan de westzijde van het Zuidplein werden de haltes van trams en bussen naar de Strawinskylaan verplaatst.

In het plangebied is een grote tegenstelling waarneembaar tussen de stroken ten noorden en ten zuiden van de Strawinskylaan. De combinatie van de vier tot vijf lagen hoge kantoorbouw uit de jaren zeventig, elk met hun eigen van slagbomen voorziene parkeerruimtes en het daarlangs liggende fietspad draagt niet bij aan de gewenste stedelijke sfeer. Die is, overdag althans, wel te vinden aan de zuidelijke zijde van de Strawinskylaan. Ad hoc maatregelen voor huisvesting van een kinderdagverblijf, het beveiligen van parkeerterreinen, de stalling van fietsen zorgen voor verrommeling van de in 2004 ingerichte openbare ruimte.

Cultuurhistorische inventarisatie*Stedenbouwkundig-historische waarden*

In het plangebied is sprake van Eesterens beoogde toename in bouwhoogte, al is dat niet gebeurd als uitwerking van zijn stedenbouwkundig plan. De kantoorgebouwen dateren uit de tijd dat deze locatie zich als monofunctioneel nevencentrum moest ontwikkelen. De doorgang naar het Station Zuid houdt de strook aan weerszijden van de Strawinskylaan open. In die zin heeft het vijfhoekig veldje voor het openhouden van deze doorgang een stedenbouwkundige waarde. De kantoorgebouwen uit de jaren zeventig zorgen ervoor dat de schaalspang tussen woonbebouwing en de Zuidas niet te abrupt is.

De inrichting van de openbare ruimte aan weerszijden van de Strawinskylaan is vooral functioneel, en omvat geen cultuurhistorische waarden. Met uitzondering van het Zuidplein. Hier is door de programmering van de gebouwplinten, de aanwezigheid van grote variëteit aan bomen, menging van fiets- en voetgangersverkeer en de aanwezigheid van veel zitgelegenheid een bijzondere stedelijke ruimte gecreëerd.

Architectonische waarden

In 2012 zijn de Waarderingskaarten AUP gebieden vastgesteld om als kader te gebruiken voor de welstandsbeoordeling. De hierop aangegeven stedenbouwkundige- en architectonische waarden zijn richtinggevend voor de beoordelingscriteria. In het plangebied staan twee gebouwen die op de Waarderingskaarten AUP gebieden een orde 3 hebben.

De door H. Le Grand en P. Selle ontworpen dependance van de NMB Bank (Prinses Irenestraat 59, 1973-1974, nu: school) kenmerkt zich door de grof geribbelde, betonnen gevelelementen die in een schijnbaar willekeurig patroon als borstweringen voor de raamstroken fungeren. Verticale elementen van vermoedelijk staal of aluminium brengen een ritme aan over de gevel als geheel en zorgen voor samenhang. Het kantoorgebouw aan de Prinses Irenestraat 43 (F.W. de Vlaming, H. Salm, H.M. Fennis, 1975-1977) is vooral typologisch interessant, omdat de kantoorvleugels met in hoogte variërende volumes rond een binnenhof zijn gelegd.

Advies

BMA adviseert de overgang in bouwhoogte tussen de woonbebouwing in het plangebied van het Zuideramstelkanaal en de bebouwing van de Zuidas mee te laten wegen in het bepalen van de bouwhoogten in het bestemmingsplan.

Ten aanzien van de op de waarderingskaarten gewaardeerde bebouwing adviseert BMA in de opstelling van de regels rekening te houden met de contouren en hoogten van beide gebouwen.

Met vriendelijke groeten,

K. Westerink

Hoofd afdeling Monumenten

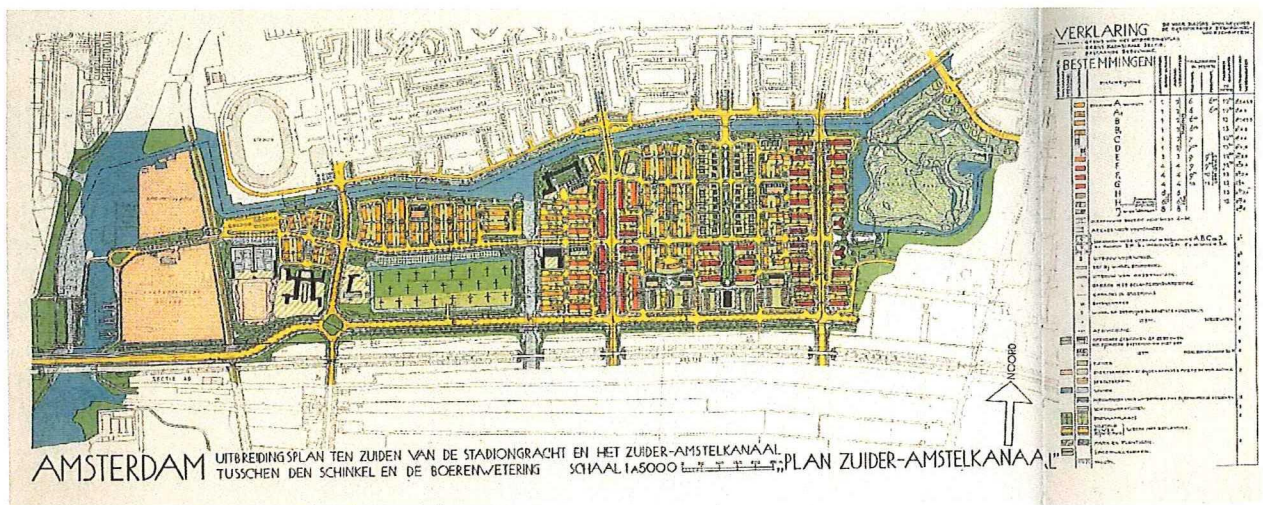
Bronnen

BMA, *Het Kantongerecht (Gebouw Parnas) – Gebouwbeschrijving en waardering*, Amsterdam 2011.

M. Buurman, M. Kloos (red.), *De Godin van de Zuider – De Minervalaan – As in tijd en ruimte*, Amsterdam 1999.

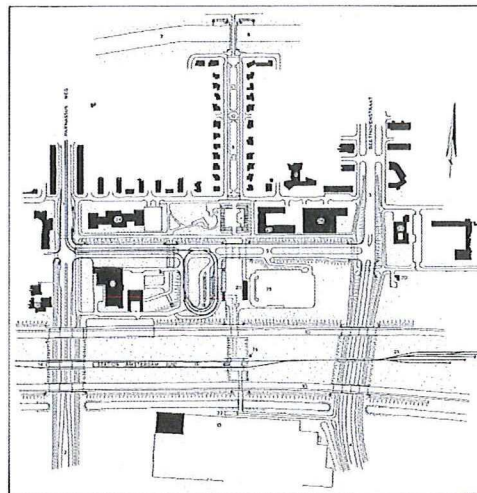
V. van Rossem, *Het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam – Geschiedenis en Ontwerp*, Den Haag/Rotterdam 1993.

Afbeeldingen bij Memo CHV Strawinskylaan

Uitbreidingsplan Zuider-Amstelkanaal 1940

- 1 Parnassusweg
- 2 Buitenveldertselaan
- 3 Beethovenstraat
- 4 Van Leijenberghlaan
- 5 Verlengde Strawinskylaan
- 6 Minervalaan
- 7 Zuider Amstelkanaal
- 8 Nog te bouwen brug voor voetgangers en fietsers
- 9 Hervormde Thomaskerk
- 10 Autoringweg
- 11 Nederlandse Middenstands Bank
- 12 Kantongerecht
- 13 Tennispark met tennisbal
- 14 Schiphollijn met viaducten over de Parnassusweg en over de Beethovenstraat
- 15 Perron
- 16 Stationshal voor kaartverkoop
- 17 Overdekte toegang en verbinding met trams en bussen
- 18 Tram- en bushalteplaatsen
- 19 Parkeerterrein voor ca. 300 auto's
- 20 N.S.-onderstation voor netvoeding
- 21 Emplacement
- 22 Fietsenstalling
- 23 Fietsenstalling
- 24 Kantoren
- 25 Kantoren
- 26 kantoren
- 28 R.K. kerk Christus Geboorte

Plangebied rond Station Zuid in kader van aanleg Schiphollijn, uit: *Werk in Uitvoering* (1977-78)

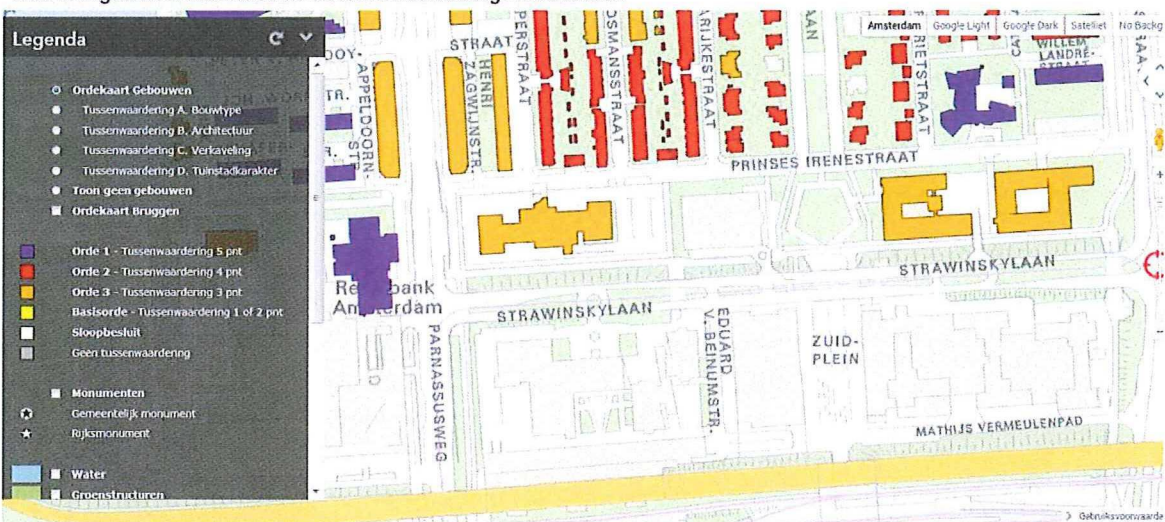

Luchtfoto Strawinskylaan, 1979

1985

Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit AUP

Uitsnede Waarderingskaart AUP gebieden, uit: http://maps.amsterdam.nl/ordekaart_aup/